

Nakládání se srážkovou vodou z pohledu českých domácností

V posledních letech je v České republice intenzivně diskutována problematika sucha. Ať už sucho pro konkrétní domácnost prakticky znamená nedostatek vláhy na zahradě, snižující se hladinu vody ve studni či zákaz napouštění bazénu a zalévání pitnou vodou kvůli jejímu (lokálnímu) nedostatku, dostane se k otázce nakládání se srážkovou vodou. Tedy: zda, jak a kolik srážkové vody na svém pozemku zachytávat, „skladovat“, resp. upravovat, aby byla připravena k použití pro chvíle nedostatku.

Lenka Slavíková, Jan Macháč

Problematika je aktuální nejen kvůli novým dotacím ze Státního fondu životního prostředí Dešťovka. Jde o jednoduchou „selskou“ úvahu o srážkové vodě jako zdroji, kterého má čím dál menší smysl se co nejrychleji zbavit (v krajním případě jej dokonce odvádět do kanalizace, kde se smíchá se splašky, aby pak muselo dojít k jeho nákladnému čištění na ČOV). Na druhou stranu u řady (bytových) domů a/nebo v husté městské zástavbě nemusí být podmínky k zachytávání a využívání většího množství srážkové vody vhodné.

Jak jsou na tom české domácnosti s nakládáním se srážkovou vodou, zjišťoval nedávný reprezentativní dotazníkový průzkum STEM organizovaný v rámci výzkumného projektu podpořeného Technologickou agenturou ČR s názvem Ekonomické nástroje pro podporu udržitelného nakládání se srážkovými vodami v obcích, který řeší Fakulta stavební ČVUT ve spolupráci s IEEP (ieep.cz). Na jaře 2017 bylo v rám-

ci pravidelného omnibusového šetření STEM osloveno 1 000 domácností, z nichž 55,4 % bydlelo v rodinných domech – tyto domácnosti se staly respondenty pro účely dalšího dotazování.

Výsledky ukazují, že až 80 % domácností žijících v rodinných domech srážkovou vodu alespoň nějak zadržuje – nejvíce zachytáváním do sudů či nadzemních nádrží. Zajímavostí je, že neexistují podstatné rozdíly mezi venkovskou a městskou zástavbou a příliš nezáleží ani na velikosti města. Jelikož však instalované nádoby ve většině případů nestačí pojmout všechnu srážkovou vodu, dochází zejména v městské zástavbě k odvádění většiny nadbytečné vody do kanalizace.

Průzkum také ukázal, že u českých domácností se mísí ekonomické důvody zachytávání srážkové vody s těmi ekologickými (graf). Šetření peněz uvádějí častěji domácnosti s průměrným nebo špatným finančním zajištěním, pro které jsou platby za vodné a stočné dle jejich vlastního vyjádření významným výdajem. Ekologické dů-

vody (šetřím přírodní zdroje, pro rostliny je lepší voda bez chlóru) naopak uvádí spíše lidé s dobrým zajištěním. Finanční zajištěnost domácností byla v průzkumu určena na základě vlastního vyjádření respondenta (tedy s ohledem na to, jak se on sám cítí finančně zajištěn).

K většímu využívání srážkové vody by domácnosti motivovaly především dotace na nádrže a zařízení k zadržování srážkové vody (31 % respondentů), dále výrazné zdražení pitné vody (19 % respondentů), slevy na stočném (16 % respondentů) a dostatek informací o možnostech, nákladech a úsporách při využívání srážkové vody (13 % respondentů). Výrazné zvýšení využívání srážkové vody zcela vylučuje méně než desetina (7 %) domácností, z toho největší podíl představují špatně finančně zajištěné domácnosti. Zajímavostí může být, že dotace více poptávají lépe finančně zajištěné domácnosti z novostaveb. Naopak hůře zajištěné domácnosti žijící ve starších domech (stáří domu 30 a více let) na vesnicích by ve větší míře preferovaly spíše slevy na stočném.

Dotazování STEM také ukázalo, že většina domácností, které považují vodné a stočné za nevýznamnou platbu (tj. 20 % domácností), nevylučují budoucí výrazně vyšší využívání srážkové vody na svém pozemku či ve svém domě. Jelikož nejde v těchto případech primárně o ekonomickou motivaci, mohou významnou roli hrát informační nástroje (příklady dobré praxe atd.). Na druhé straně je pořízení a instalace složitějších systémů (např. podzemních nádrží, čerpadel, dvojích rozvodů vody v domě atd.) spojena s technickými „obstrukcemi“ a zásahy do nemovitostí, které řadu potenciálních zájemců odrazují.

Na dotazníkové šetření navázalo provedení několika hloubkových případových studií v domácnostech, které se více zaměřovaly na zdůvodnění motivací k (ne)zachytávání srážkové vody. Případové studie potvrdily, že většina domácností v rodinných domech disponuje nádržemi na srážkovou vodu, u novostaveb se častěji vyskytují podzemní nádrže. Objem nádrží a jejich provedení se

Graf: Jaký je hlavní důvod, proč české domácnosti v současnosti zachytávají srážkovou vodu (četnosti odpovědí v procentech).

však významně liší a přímo závisí na třech skutečnostech:

- 1) jaké je (očekávané) využití srážkové vody na pozemku,
- 2) zda existuje jiný doplňkový zdroj (užitkové) vody a
- 3) jaké jsou celkové srážkové poměry v lokalitě.

Domácnosti (zejména v případě novostaveb do 10 let), které dopředu zvažovaly užitkovou zahradu větších rozměrů a/nebo si chtěly zajistit pravidelnou závlahu trávníku, investovaly při stavbě nemovitosti do větších podzemních nádrží. Hlavním důvodem tohoto kroku byla budoucí úspora pitné vody na intenzivní zalévání, následovaná ekologickým hlediskem. Podpurným faktorem byla technická proveditelnost nádrží při stavbě domu. Naopak domácnosti s menší výměrou pozemku, který není hospodářsky využíván (např. ve větších městech), nepovažují zachytávání velkého množství srážkové vody (nad rámeček několika stovek litrů do sudu) za potřebné nebo nezachytávají žádnou srážkovou vodu – neví, k čemu by ji následně využily. Je zde tedy analogická situace jako např. u kompostování bioodpadu, které je pouze prostředkem k získávání živin pro půdu, nikoliv konečným cílem. Pokud nemají domácnosti pro srážkovou vodu využití, nebudou ji ve větším množství zadržovat.

Druhým hlediskem významně ovlivňujícím rozhodování domácností o množství zadržené srážkové vody je existence doplňkového zdroje (užitkové) vody, nejčastěji vlastní studny, případně blízké vodoteče. Na rozdíl od nadzemních nádrží, které zabírají místo a je nutné je čistit a zazimovávat, představuje studna na užitkovou vodu pohodlné řešení občasného nedostatku vody na zalévání. U starých domů (včetně např. prvorepublikových vil ve městech) jsou studny k dispozici nebo je možné je na původních místech obnovit. Navíc jde o zdroj, který často dle vyjádření respondentů není nijak monitorován ani zpoplatňován (at už z důvodu minimálního odběru nebo z důvodu absentující evidence) a voda je pro uživatele „zadarmo“. Zalévání ze studny je v takovém případě preferováno oproti instalaci (dalších) nádrží na srážkovou vodu.

Třetím hlediskem je faktický nedostatek vody ve vegetačním období (tj. málo vodný zdroj pitné vody a/nebo nedostatek srážek v lokalitě), který zvyšuje význam „samozásobení se“ užitkovou vodou. Domácnosti čelící opakovanému nedostatku vody intenzivněji zvažují různé varianty a o vodě více uvažují jako o vzácném zdroji.

Z hloubkové diskuse motivačních faktorů k většímu zadržování srážkové vody v budoucnosti vyplynulo, že ekonomické hledisko je pro nová opatření

významné, ovšem nikoliv samo o sobě určující. Roli kromě výše popsaných skutečností hraje rovněž stáří/stav nemovitosti, ekonomické zajištění domácnosti, věk respondentů apod. Řada domácností by preferovala spíše úlevy na pravidelných platbách (pokud by např. v budoucnosti došlo ke zpoplatnění srážkové vody odváděné do kanalizace) než řešení v podobě dotací (které je v českém prostředí často prezentováno jako samospasné). České domácnosti často realizují investice spojené s bydlením svépomocí, což není vždy v souladu s pravidly poskytování dotací. Negativně je rovněž vnímána administrativní zátěž, kterou je nezbytné pro získání dotace akceptovat.

Provedený výzkum přispívá k aktuální diskusi o nástrojích ke snížení negativních dopadů sucha a ukazuje variabilitu faktorů, které jsou relevantní pro rozhodování českých domácností. Je-li politickým cílem výrazně zvýšit zadržování srážkové vody v místě dopadu, jsou současné regulační a motivační nástroje pouhým začátkem dlouhé cesty. Souhrnné výsledky provedených výzkumů budou do konce roku 2017 k dispozici na www.ieep.cz. ■

doc. Ing. Lenka Slavíková, Ph.D., a Ing. Jan Macháč, IEPP, Institut pro ekonomickou a ekologickou politiku, Fakulta sociálně-ekonomická, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem